

Ultra putosi pian pelistä. Supra on jo nyt ollut huomattavasti menestyksekkäämpi. Mutta tuskin se pääsee lähellekään sitä suosiota, jonka mainostoimistojen sitkeähenkisin ihannekuluttajan symboli JUPPI on saanut. Tulokset vaihtelevat, mutta peli jatkuu ja panokset kasvavat.

Perti Suhonen

Missä Masterman ei ole mestari

Tämä puheenvuoro ei ole kokonaisarvio britti *Len Mastermanin* tunnetusta teoksesta *Medioita oppimassa – mediakasvatuksen perusteet* (Helsinki 1989); sellainenhan on tässä lehdessä jo julkaistu. Tässä emme kiinnitä huomiota kyseisen kirjan kiistattomiin ansioihin, jotka liittyvät ensisijaisesti mediakasvatuksen periaatteiden hahmotteluun. Reunamerkintämme koskevat Mastermanin tieto-oppia, jonka alucella hän on kaukana mestaruudesta.

Kirjan lukuisista tieto-opillisista jaksoista kiintoisimpia ovat viittaukset Bertolt Brehtiin. Masterman eroaa edukseen eräistä suomalaisista tiedotustutkijoista siinä, että hän niin tietää kuin myöntää Brechtin teatterimiehenä olleen suuri *realismin* teoreetikko ja soveltaja; hän siis "sitoutui realismiin huolimatta *anti-illusionismistaan*" (emt., 218). Masterman ei varsinaisesti kritikoiv Brehtiä.

Onko siis jotakin ristiriitaista siinä, että joku sitoutuu realismiin huolimatta *anti-illusionismistaan*? Pinnallisesti ajatellen varmaan on: oikean *anti-illusionistin* täytyy varoa puolustamasta minkäänlaista realismia, koska realistiseksi kuviteltu väite voidaan ehkä osoittaaakin *illusionistiseksi*.

Vielä pitemmälle menevän tulkinnan mukaan jo realismi sinänsä olisi *illusionismia*, tieto-opillinen harha. Tämä tulee varsin lähelle väitteitä, joiden mukaan realismi on ideologia – ideologia ymmärrettynä tavalla tai toisella vääristyneenä tajuntana. Näin sitten voidaan ideologian tai *illusionismin* hylkäämisen nimissä vaatia myös irtautumista realismista.

Mikä siis on *illusionismin* periaatteessa terveellä tavalla kavahtavan Mastermanin suhde realismiin? Epä-

selvä. Mitä epäselvin.

Se mistä Mastermanin mediapedagogiikka varauksitta sanoutuu irti on kuvitelma joukkotiedotuksesta todellisuuden heijastuksena, peilinä, ikkunanä; kaikki nämä sanat esiintyvät kirjassa, jotkin hyvin moneen kertaan. Kuitenkaan se mitä Masterman sitten tarkoittaa heijastuksella ja sitä koskevalla teorialla ei perustu mihinkään lähteisiin eikä lukeneisuuden ja omakohtaisen pohdiskelun osoituksiin. Epäilemme vahvasti, että kyseessä on tämänhetkisen pinnallisen mutta samalla hegemonistisen joukkotiedotuskäsityksen vieminen kirjaan sellaiseenaan.

Masterman ei kuitenkaan ole johdonmukainen. Ensisijaisesti kirjansa alkupuolella hän antaa ymmärtää, ettei joukkotiedotus edes *periaatteessa* voi heijastaa todellisuutta. Hänen kriittisyytensä ei siis koske joukkotiedotuksen *nykikäytäntöjä* vaan joukkotiedotusta sinänsä. Tältä pohjalta olisi ollut mahdollista rakentaa johdonmukaisuudessaan kiehtova, absoluuttista relativismia henkivä oppikirja. Tähän Masterman ei kuitenkaan yllä, lieneekö edes pyrkinytään.

Joukkotiedotuksen voidaan ajatella kytkeytyvän todellisuuteen periaatteessa kolmella tavalla: ensinnäkin joukkotiedotuksen, sen eri instituutioiden ja sanomien synty on tulosta yhteiskunnallisen todellisuuden kehityksestä; toiseksi joukkotiedotussanomien liittyvät sisällöllisesti todellisuuteen; ja kolmanneksi joukkotiedotussanomien omaavat erilaisia vaikutuksia yhteiskunnalliseen todellisuuteen.

Mastermanin epäjohdonmukaisuus näkyy myös siinä, että hän asettaa eriarvoiseen asemaan näitä kolmea aluetta koskevan informaation. Joukkotiedotuksen vaikutukset hän olettaa itsestäänselvytyksenä, jopa epäkritiittisesti. Joukkotiedotuksen syntyprosessista saatava informaatio on hänen mielestään luotettavaa ja arvokasta:

"Jotta oppilaat voisivat aloittaa tietyn mediatekstin keskeisten rakenteellisten tekijöiden purkamisen on selvää, että heillä on oltava pääsy laajaan resurssi- ja informaatiovarastoon. He saattavat tarvita tietoa tekstin tuottaneesta instituutiosta, yleisön määrästä ja luonteesta, tuotantoa hallinneista lainsäädännöllisistä tai sitä säätelevistä rajoituksista, sen puoleensavetämien mainosten luonteesta ja kustannuksista, sen aikatauluihin sijoittamisen merkityksestä jne." (emt., 59)

On siis olemassa joukkotiedotuksesta tuotettua informaatiota, joka on ainakin suhteellisen luotettavaa: se kertoo esimerkiksi siitä, millainen on todellisuus instituutioiden ja yleisön osalta. Sen sijaan joukkotiedotuksen itsensä tuottama informaatio on sisällöllisesti suhteessa todellisuuteen rakenteellisesti vääristynyttä.

Mastermanin laaja esimerkki Isossa Britanniassa

puhjenneen lakon käsittelemisestä tv:ssä on paljon puhua (emt., 82-86). Tv-toimittaja ei alkuunkaan uskonut silminnäkijää, ay-aktivistia, joka oli havainnut poliisin olleen väkivaltainen lakkolaisia kohtaan. Sen sijaan hän uskoi mieluummin henkilöä, joka ei ollut paikalla, puolusti poliisia ja syyllisti lakkolaisia. Toimittaja luotti mieluummin myös henkilöön, jolla työnantaja- asemansa vuoksi oli oma lakkolaisten vastainen intressinsä.

Masterman siis haluaa sanoa, että joukkotiedotus väärästi eli heijasteli olennaisesti väärin lakon tapahtumia. Tällainen arvio sisältää kuitenkin sen julkilausumattoman oletuksen, että joukkotiedotus olisi voinut heijastaa myös suhteellisen oikein näitä tapahtumia. Muussa tapauksessahan Mastermanin esittämä kritiikki olisi mieletonä.

Näin Masterman siis tosiasiallisesti ajautuu kaksinkertaiseen epäjohtonmukaisuuteen. Ensinnäkin joukkotiedotusta koskeva informaatio käsittelee todellisuutta, kun taas joukkotiedotuksen tarjoama informaatio parhaimmillaankin vain "sivuaa" (emt., 138) todellisuutta. Toiseksi hän sitten arvostelee joukkotiedotusta siitä lähtökohdasta, miten sen olisi pitänyt oikein käsitellä asioita.

Totuuden käsitteen suhteen Masterman on terveellä tavalla epäileväinen. Samalla hän implikoi, mikä oli totuus äskeisessä lakkoesimerkissä. Hän korostaa yksityisten valokuvien, kotielokuvien ja amatöörifilmien dokumentaarista arvoa: tämä aineisto saattaa olla "paljon todenmukaisempaa kuin mikään virallisesti tuotettu materiaali" (emt., 201). Tässäkin tapauksessa hän on siis sitä mieltä, että jokin materiaali voi olla todenmukaisempaa kuin jokin toinen eli on olemassa ainakin suhteellista todenmukaisuutta.

Mastermania miellyttää ajatus *rehellisestä representaatiosta* (emt., 201). Olisi mielenkiintoista, jos joku alkaisi kehittää rehellisen representaation teoriaa. Jos sellainen puhdistetaan psykologisista aineksista, todennäköisesti löytäisimme vanhat tutut totuusteoriat vain uudelleen verbalisoituina.

*Perti Hemánus
Ilkka Tervonen*

Kirjat ja raportit

BRUNILA, Anne

Structure of the Finnish book publishing industry and performance of firms, 1965-85. — Helsinki : Helsinki School of Economics, 1989. — 43 p. — (Helsinki School of Economics, Studies D, 114).

ERHOLM, Erja

Radiokuuntelu lokakuussa 1989. — Helsinki : Yleisradio, 1990. — 320 s. — (Yleisradio, Tutkimus- ja kehitysosasto, Sarja D, 1990, 1).

HÄLLSTRÖM, Eric

Mediavalinta poliittisin perustein. — Helsinki : Tietopää, 1989. — 240 s.

JOUKKOVIENTINTÄTILASTO 1989. — Helsinki : Tilastokeskus, 1989. — 251 s. : taul. — (Tilastokeskus, SVT, Kulttuuri ja viestintä, 1989, 3).

Sisältää artikkelit: Mirja Liikkanen: Joukkoviestimien käyttö 1980-luvulla; Martti Soramäki: Näkökulmia joukkoviestinnän kansainväliseen kehitykseen; Rauli Kohvakka: Mainonta joukkoviestinnän taloudessa 1980-luvulla; Marina Österlund-Karikanta: Yleisradiotoiminta — 1980-luvun kehitys; Ismo Kosonen: Kaapelitelevisiotoiminta; Jorma Mäntylä: Paikalliseradiotoiminta; Juha Samola: Arkipäiväistyvä video; Pekka Gronow: Äänitteet; Kari Uusitalo: Elokuvan murros; Liisa Uusitalo: Kirjojen kustantamisen rakenne Suomessa; Jyrki Jyrkiäinen: Suomen sanomalehdistön keskittymispiirteitä 1980-luvulla; Ismo Kosonen: Lehdistön talous 1980-luvulla.

KASARI, Heikki

Television viewing in Finland. — Helsinki : Yleisradio, 1989. — 18 s. — (Yleisradio, Suunnittelu- ja tutkimusosasto, Sarja D, 1989, 40).

KASOMA, Francis P.

Communication Policies in Zambia. — Tampere : University of Tampere, 1990. — 104 p. — (University of Tampere, Department of Journalism and Mass Communication, Publications, Series B, 30/1990).

LANDOR, Pär

Vårdkrisen och privatisering : argumenteringar i några finländska och svenska tidningar. — Åbo : Åbo Akademi, 1989. — 57 s. — (Meddelanden från Ekonomisk-Statsvetenskapliga Fakulteten vid Åbo Akademi, Institutionen för offentlig förvaltning, Ser. A, 301).

LASSILA, Juha

Riippumattomat televisiotuottajat : ohjelmatuotannon uusi rakenne. — Jyväskylä : Jyväskylän yliopisto, 1989. — 126 s. — (Jyväskylän yliopisto, Nykykulttuurin tutki-